

Актуальность данной статьи обусловлена недостаточностью научных исследований по вопросам организации и деятельности студенческих профессиональных кружков, в частности по социальной работе. Представлен историко-теоретический анализ функционирования студенческих волонтерских кружков, приводятся версии их возникновения. Описан опыт деятельности кружка "Волонтерская студия" Николаевского национального университета имени В.А.Сухомлинского. Функционирование такого кружка даст возможность оптимизировать подготовку студентов специальности "социальная работа", причем как в сфере их теоретической, так и практической подготовки.

Ключевые слова: волонтерская деятельность, научный кружок, студенческий волонтерский кружок, социальная работа.

The relevance of the article is caused by the lack of scientific researches on the organisation and activities of student's scientific circles particularly in social work. The article presents a historical and theoretical analysis of the performance of student's volunteer scientific circles, versions of their appearance are presented. The experience of the circle "Volunteer studio" of Mykolayiv National University of V.O.Sukhomlinsky is shown. Functioning of such a circle will give the opportunity to optimize the preparation of students of the social work speciality, both in their theoretical and practical training.

Key words: volunteering, scientific circle, students' volunteer circle, social work.

УДК 378.1; 437.6

ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ В КІН. ХХ – ПОЧ. ХХІ СТОЛІТТЯ

Ключкович Тетяна Василівна
м.Ужгород

Актуальність матеріалу, викладеного у статті, обумовлена пошуком шляхів реформування системи вищої освіти в Україні в процесі її інтеграції в європейський освітній простір. У даному контексті особливо цінним є досвід країн-сусідів колишнього соціалістичного табору, зокрема Словаччини. У статті розглянуто трансформацію системи вищої освіти в Словацькій Республіці в кін. ХХ – поч. ХХІ ст. Встановлено основні фактори, етапи та особливості розвитку вищої освіти в контексті постсоціалістичної модернізації та європейської інтеграції Словаччини. Зроблено висновок про значні зміни в системі вищої освіти Словаччини, орієнтовані на оновлення всіх її структур та нормативно-правового забезпечення, модернізацію змісту і методів підготовки фахівців.

Ключові слова: Словацька Республіка, реформа вищої освіти, європейська інтеграція, Болонський процес.

В процесі постсоціалістичного розвитку, розбудови власної державності та інтеграції в європейський освітній простір Словаччина пройшла складним шляхом реформ, результати яких дозволяють говорити про функціонування в країні системи вищої освіти європейського рівня. Водночас зберігається чимало проблемних моментів в освітньому процесі, які ще потребують свого вирішення в майбутньому. Вивчення і врахування словацького досвіду трансформаційних процесів може бути корисним для України, для якої сьогодні є актуальним реформування вищої освіти в європейському напрямку.

Проблематика трансформації вищої освіти в Словаччині висвітлена в дослідженнях переважно словацьких і чеських авторів (Б. Косова, Ш. Порубський, М.Радек, П.Медерли, В. Лауко, Л.Кральова, М.Урбан та ін.). Окремі аспекти розвитку словацької вищої освіти розкриті в працях вітчизняних вчених Г.Товканець (економічна вища освіта), А.Вієгорової (педагогічна вища освіта), Ж.Таланової (трициклова вища освіта).

Мета даної статті – з'ясувати основні етапи та тенденції розвитку системи вищої освіти в Словацькій Республіці (СР) в контексті постсоціалістичної модернізації та європейської інтеграції.

Аналізуючи процес трансформації системи вищої освіти в Словацькій Республіці, варто, насамперед, зупинитися на тих основних факторах, що впливали на цей процес. Серед найбільш значимих об'єктивних чинників макrorівня, які мали вплив на різних етапах реформування, варто назвати: розпад соціалістичного табору та дезінтеграційні процеси на постсоціалістичному просторі, розпад Чехословаччини та створення самостійної Словацької Республіки, інтенсифікація євроінтеграційних процесів та підтримка Європейською спільнотою освітніх перетворень у Словаччині. Освітня політика також є залежною від внутрішньополітичної, соціально-економічної та соціально-демографічної кон'юнктури розвитку словацького суспільства в кін. ХХ- поч. ХХІ ст.

Реформування освіти в СР перебуває у площині напружених взаємовідносин між трьома групами суб'єктів освітнього процесу: державою і політичними партіями, які впливають на процес формування освітньої політики; педагогічними працівниками як реалізаторами реформ; громадськістю, яка посередництвом суспільної думки створює соціальний контекст трансформаційного процесу [2, с. 37].

Інший важливий аспект факторного впливу – це чинники традиційного характеру, формування яких йде впродовж десятиліть і навіть століть. Б.Косова та Ш.Порубський виділили, зокрема, три основних традиційних фактори, які сильно закорінені в словацькій освітній системі, і тим самим, впливають, переважно гальмуюче, на процес реформування: 1) централізаторські тенденції в освіті та намагання держави контролювати освітній процес; 2) традиція інформативного навчання, яка має корені ще з педагогічно-дидактичної спадщини Я.А.Коменського; 3) суспільна свідомість щодо розуміння значення освіти [2, с. 36-37].

Інтенсивність та результативність реформ дозволяють виокремити кілька етапів розвитку системи вищої освіти в Словацькій Республіці.

Перший етап трансформації розпочався відразу після краху комуністичного режиму в Чехословаччині в 1989 р. і тривав до розпаду спільної держави чехів і словаків у 1992 р. Для

даного періоду характерні: демократизація системи управління вузами, демонтаж старих ідеологічних освітніх структур, розробка перспектив і орієнтирів розвитку вищої освіти. Попри те, що в цей короткий відрізок часу освітня політика держави, прореформістські настрої знизу (з боку об'єднань педагогів) і громадська думка були узгоджені та єдині в розумінні необхідності перетворень, так і не було вироблено дієвого механізму реалізації реформ.

В травні 1990 р. Федеральними зборами Чеської і Словацької федеративної республіки було ухвалено Закон «Про вищі школи» [14], який був значним поступом до європейської моделі вищої освіти. В законі були врегульовані питання, що стосуються академічних прав і свобод вузів (§ 2), їх фінансування (§ 6) і самоврядування (§ 7-13), навчання студентів (§ 18-27) та ін. Закон стосувався організації вищої освіти в обох республіках, але в подальшому, з розпадом федерації в 1992 р., Чехія і Словаччина вирішували проблеми розвитку вищої освіти по-різному.

Другий етап трансформації охоплює 1993-1998 рр., коли при владі знаходилася урядова коаліція на чолі з В.Мечіаром. Це складний політичний період у розвитку молоді словацької держави, пов'язаний з формальним проголошенням євроінтеграційного курсу та реальним наростанням авторитарно-націоналістичних тенденцій у функціонуванні політичного режиму. Політичний контекст відображався на освітній системі, цілі розвитку якої коливалися між відкритістю (європеїзацією) та закритістю (націоналізацією).

В серпні 1994 р. Міністерство освіти і науки СР на чолі з Л.Гарахом презентувало «Проект Константин – Національна програма виховання та освіти» [6], в якому було викладено державну політику щодо реформування, розвитку виховання та освіти в Словаччині до 2015 року. Але ця спроба реформ так і не була реалізована. Системні перетворення в сфері освіти в цей період не відбувалися, здійснювалися тільки часткові зміни на рівні формальної організації та адміністративного управління освітнім процесом.

На противагу домінуючим стабілізаційним тенденціям у розвитку вищої освіти були спроби внести інновації. Інновації в освітньому процесі проявлялися, насамперед, на його мікрорівні – діяльності освітніх неурядових організацій, ініціативних груп та педагогічних об'єднань, що розробляли навчальні, дидактичні матеріали різних альтернативних концепцій навчання. Відсутність системних змін в цей період не заважала зростанню кількості вузів, створенню нових факультетів.

Третій етап розвитку вищої освіти, пов'язаний з її концептуалізацією і європеїзацією. В листопаді 1998 р. у програмній заяві уряду М.Дзурінди розвиток освіти було проголошено пріоритетним напрямком діяльності та взято курс на створення цілісної концепції розвитку виховання і освіти на тривалу перспективу [5, с.28]. В травні 1999 р. було створено відповідну комісію, яка розробила «Концепцію розвитку виховання та освіти в Словацькій Республіці на найближчі 15-20 років» (Проект «Milénium») [1].

Важливим імпульсом європеїзації вищої освіти було підписання Словаччиною в червні 1999 р. Болонської декларації про єдиний європейський простір освіти [9], однією з стратегічних цілей якої є створення умов для конвергенції національних систем вищої освіти.

30 серпня 2000 р. урядом Словаччини було ухвалено «Проект концепції подальшого розвитку вищої освіти в Словаччині на 21 століття» [10], в якому було зафіксовано стан розвитку вищої освіти, окреслено орієнтири і механізми змін, підтвержено необхідність руху в напрямку гармонізації словацької вищої освіти з загальноєвропейськими цілями Болонського процесу.

Серед основних стратегічних цілей, які проголошувалися в концептуальних документах кін. 1990-х – поч. 2000-х рр. були: автономізація вищих закладів освіти; покращення матеріальної бази вузів та їхнього фінансового забезпечення; структурні

зміни змісту вищої освіти; покращення якості вищої освіти; розширення доступності вищої освіти за рахунок упровадження нових форм навчання; мотивація громадян до безперервного навчання впродовж життя; входження до європейського освітнього простору в рамках Болонського процесу та ін.

Активізацію діяльності щодо європеїзації вищої освіти СР можна прослідкувати щонайменше у двох напрямках: перший – це створення правових основ шляхом ухвалення нормативних актів, другий – практичні дії по їх реалізації та інші ініціативи в освітньому процесі.

Базові нормативні рамки щодо поступової реалізації Болонського процесу були створені в 2002 р. Законом «Про вищі школи» [13] і Постановою Міністерства освіти СР «Про кредитну систему навчання» [11].

Новий Закон «Про вищі школи» [13], що вступив в дію 1 квітня 2002 р., врегулював широкий спектр питань щодо правового положення вузів, їх фінансування та управління, навчальних програм та спеціальностей, акредитації, статусу викладачів і студентів, їх соціальної підтримки та ін.

Законодавчі нововведення істотно посилили автономію вузів, зокрема фінансову. Було запроваджено систему диверсифікації фінансових надходжень, що дозволило вузам залучати кошти з багатьох джерел шляхом власної діяльності; також вузи стали власниками державного майна, яким раніше розпоряджались як бюджетні організації.

Закон 2002 р. регламентував структурний поділ вузівської системи, виокремивши три типи навчальних закладів: громадські (verejné), державні (štátne) та приватні (súkromné), а також передбачив можливість діяльності іноземних вузів. Також нормативно зафіксовано кількість вузів у 2002 р.: 19 громадських, 3 державні, 1 приватний вуз [13, с.1508-1510].

Законодавчо встановлено систему двох основних навчальних циклів: додипломного та післядипломного. У вузах запроваджені навчальні програми й академічні ступені трьох рівнів: 1) бакалаврський (Bc.); 2) магістерський (magistr – Mgr., Mgr.art.), інженерський (інженер – Ing., Ing.arch.), докторський (доктор – MUDr., MVDr.); 3) докторантський (доктор – PhD, ArtD, ThLic.) [13, с.1483-1486].

В період діяльності другого уряду М.Дзурінди (з 2002 по 2006 рр.) відбувається імплементація реформи вищої освіти. Відповідно до нормативних документів впроваджується кредитна система навчання на базі Європейської системи трансферу кредитів (ECTS), а також реструктуризується система навчальних спеціальностей щодо їх кількості та змісту.

Вступ Словаччини до Європейського Союзу (ЄС) у 2004 р. додав імпульсів реформуванню освіти в контексті виконання політичних планів і зобов'язань уряду, а також положень, зафіксованих у міжнародних угодах щодо розвитку Болонського процесу (Празьке комюніке в 2001 р., Берлінське комюніке в 2003 р. та ін.).

Закон «Про вищі школи» постійно оновлюється і вдосконалюється. Так у 2007 р. було запроваджено загальнонаціональний реєстр студентів і викладачів, розширено перелік можливих джерел фінансування вузів, вдосконалено систему соціальної підтримки студентів та ін. [17]. Оновлений в 2008 р. Закон «Про вищі школи» доповнив, зокрема, структурування вузівської системи, ввівши такі категорії: «університетська вища школа», «фахова вища школа», «вища школа» [15, с.1555]. Останні зміни до Закону в грудні 2012 р. новелізували положення щодо обліку діяльності вузів, їх політики по забезпеченню якості навчання, стипендійного забезпечення та ін. [18].

У 2009 р. було ухвалено Закон «Про педагогічних працівників» [16], що було значною подією в системі педагогічної освіти, оскільки вперше професія педагога стала предметом регулювання окремого законодавчого акту. Закон був покликаний покращити підготовку і становище вчителів, тому містить нововведення щодо їх систематичного професійного розвитку, атестації, кар'єрних ступенів та ін.

Таким чином нормативно-правове регулювання в СР постійно оновлюється з метою вдосконалення різних аспектів діяльності вузів і функціонування вищої освіти в цілому.

Якщо спробувати ретроспективно глянути на весь процес розвитку вищої освіти та інтегративно зафіксувати її сучасний стан, то слід відмітити ряд важливих моментів.

Очевидним наслідком реформування стало поглиблення інтернаціоналізації вищої освіти і науки, що сприяло розширенню багатосторонньої взаємодії словацьких вузів, підвищенню їх конкурентноспроможності та відкритості, покращенню якості навчання та наукових досліджень. Словаччина долучилася до програм ЄС у сфері освіти, науки та фахової підготовки, що передбачають мобільність студентів та викладачів, партнерську участь вузів у спільних проектах. В даному контексті слід згадати такі програми як SOCRATES і Leonardo da Vinci (1995-1999 рр.), SOCRATES II і Leonardo da Vinci II (2000-2006 рр.), ERASMUS, Jean Monnet, TEMPUS, які орієнтуються на стратегічну ціль – гармонізацію розвитку вищої освіти в СР із загальноєвропейським трендом.

Посилення європейського вектору в функціонуванні словацьких університетів здійснюється також шляхом впровадження нових дисциплін із європейською тематикою (європейське право, європейська інтеграція, європейська монетарна політика та ін.), а також поступової інституціоналізації європейської проблематики через центри, кафедри та інститути європейських досліджень. Тематика європейських студій імплантується

не тільки до навчальних програм суспільно-гуманітарних спеціальностей, але й технічних, природничих напрямків з метою розширення бази знань для майбутніх фахівців європейського рівня.

Однією з особливостей розвитку вищої освіти в Словаччині після 1989 р. є стрімке зростання кількості нових вузів, в т.ч. приватних, що сприяє плюралізації в наданні освітніх послуг, конкуренції між вузами та децентралізації управління освітою. Функціонування приватних вузів показує, що вища освіта може бути предметом інтересу і обов'язку не тільки держави.

Якщо в період з 1959 по 1990 рр. було створено 6 нових вузів, то в 1991-1992 рр. – 5, в 1993-1997 рр. – 7, в 1998-2006 рр. – 12 [7, с. 11]. Враховуючи відносно велику кількість вищих навчальних закладів в сучасній Словаччині (державних – 3, громадських – 20, приватних – 13 [3]), у короткостроковій перспективі не очікується створення нових вузів.

До найбільших університетських міст за кількістю студентів належать Братислава, Кошице, Жиліна, Банська Бистриця, Пряшів та Нітра. Найбільшою вузівською інституцією є Університет Коменського в Братиславі – близько 28000 студентів (академічний рік 2007-2008), а найменшою – Академія мистецтв у Банській Бистриці (близько 400 студентів) [4, с.158].

Попри низхідну тенденцію народжуваності впродовж 1980-1990-х рр., постійно зростає кількість студентів у 2000-х рр. (див. табл. 1). Так в період з 1990 по 2007 рр. їх кількість збільшилася в 3,4 рази.

Таблиця 1.

Кількість студентів словацьких вузів у 1990-2007 рр. [7, с.8].

Рік	1990	1993	1995	1997	2000	2003	2005	2007
Кількість студентів	62103	67194	82985	100472	123509	142253	177711	209517

Відповідно фіксується і збільшення кількості випускників вузів: в період з 1990 по 2006 рік зросла в 3,9 рази [7, с. 33]. Тобто все більше громадян отримують конкурентну освітню перевагу на ринку праці.

Однак в Словаччині існує проблема професійної спрямованості навчання, фіксується обмеженість зв'язку в площині «теорія – практика» навчання, і в результаті – випускники проблемно реалізуються на ринку праці. Рівень безробіття серед випускників ВНЗ є вище загальнонаціонального рівня безробіття. Серед основних причин слід назвати: невідповідну якість чи профіль підготовки, відсутність досвіду роботи та практичних навичок оволодіння професією. Їх додаткове навчання чи перекваліфікація для роботодавців часто є доволі проблематичними і витратними, тому диплом вузу втрачає вирішальне значення для роботодавців. Проблема також полягає в тому, що між університетами і роботодавцями (компаніями) часто немає угод

чи усталеної практики регулярної комунікації [7, с. 29]. В даному аспекті важливим є модифікація змісту підготовки фахівців відповідно до загальноєвропейських, регіональних чи місцевих потреб і вимог ринку праці.

Водночас в освітній політиці робиться наголос на тому, що реалізація випускників на практиці повинна бути одним із головних критеріїв для фінансування державних і громадських університетів, які в даний час орієнтуються на збільшення кількості студентів у вузах.

Зростання кількості державних і громадських вузів зумовлює необхідність збільшення їх фінансування. Державні фінансові видатки на освітню сферу в Словаччині в період з 1990 по 2008 р. збільшилися в 2,2 рази, а на вузи у період з 2002 по 2008 р. – в 1,7 рази [7, с.33]. Однак рівень видатків на освіту в СР є одним з найнижчих, як серед «нових», так і «старих» членів ЄС (див. табл. 2).

Таблиця 2.

Державні видатки на освіту в окремих країнах-членах ЄС за даними Eurostat (у % ВВП) [8, с.40].

Країна/Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Австрія	1,36	1,28	1,30	1,43	1,48	1,47	1,48	1,49	1,57
Великобританія	0,79	1,05	1,04	1,00	1,20	1,10	0,94	0,84	0,81
Данія	2,71	2,70	2,50	2,51	2,38	2,26	2,28	2,17	2,41
Естонія	1,03	1,08	1,02	0,86	0,92	0,90	1,04	1,11	1,34
Іспанія	0,97	0,97	0,99	0,97	0,95	0,95	0,99	1,07	1,14
Італія	0,79	0,85	0,78	0,77	0,76	0,77	0,75	0,84	0,86
Німеччина	1,10	1,16	1,20	1,17	1,15	1,11	1,14	1,22	1,34
Польща	1,04	1,05	1,02	1,15	1,19	0,96	0,93	1,04	1,07
Словаччина	0,82	0,87	0,85	0,98	0,81	0,90	0,79	0,78	0,81
Угорщина	1,09	1,23	1,22	1,02	1,03	1,04	1,04	1,02	1,13
Фінляндія	2,00	2,02	2,06	2,07	2,00	1,96	1,85	1,89	2,16
Франція	1,21	1,22	1,23	1,21	1,20	1,20	1,23	1,25	1,34
Чехія	0,76	0,83	0,90	0,90	0,86	1,18	1,03	0,93	1,02

Нинішня система державного фінансування в СР не дозволяє в повній мірі забезпечити потреби університетів і потребує оптимізації. Саме тому перспективним видається підхід держави і самих вузів щодо пошуку альтернативних джерел фінансування через надання платних освітніх, консультаційних послуг, поглиблення фінансової співпраці вузів, отримання грантів, розробка інвестиційних програм розвитку університетів та ін.

Ріст кількості вузів зумовив потребу кваліфікованих викладачів, яких в Словаччині бракує. Цю ситуацію в університетах частково вирішують, приймаючи на роботу педагогів, що мають досвід викладання в закладах нижчого рівня або запрошуючи викладачів з закордону. Однак, чимало критичних зауважень лунає з приводу низької якості професорського складу, оскільки це безпосередньо впливає на якість випускників. Над думку Ф.Девінського, колишнього ректора Університету Коменського, тільки 35 (2,3%) із 1500 професорів словацьких вузів є здатними конкурувати на світовому чи європейському науковому рівні [12]. На додаток академічна спільнота в Словаччині має досвід політичного втручання в свої основні функції, які перебувають в межах регулювання академічного права.

Але, попри наявність проблемних сфер, у Словаччині від-

булися значні зміни в системі вищої освіти, орієнтовані на оновлення всіх її структур та нормативно-правового забезпечення, модернізацію змісту і методів підготовки фахівців у контексті входження до європейського освітнього простору. Інтенсивність та результативність реформування на окремих етапах розвитку Словацької держави була різною: в 1990-1992 рр. відбувалися базові зміни в процесі постсоціалістичної модернізації та демократизації системи вищої освіти; в 1993-1998 рр. було здійснено лише часткові зміни на рівні освітніх структур; і тільки в контексті реалізації євроінтеграційного курсу можна говорити про системні зміни в сфері вищої освіти СР.

Таким чином аналіз основних етапів та особливостей розвитку системи вищої освіти Словацької Республіки засвідчив, як складність її трансформаційного шляху, так і можливість врахування словацького досвіду Україною, яка також проголосила курс на модернізацію і адаптацію системи вищої освіти до вимог Європейського Союзу.

Перспективу подальших наукових досліджень даної проблеми ми вбачаємо у розкритті змісту освітніх реформ на окремих етапах історичного розвитку Словаччини, а також у порівняльному аналізі функціонування словацької та вітчизняної систем вищої освіти на сучасному етапі.

Література і джерела

1. Konceptia rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (projekt «MILÉNIUM»)[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.noveskolstvo.sk/upload/pdf/MILENIUM.pdf> – Загол. з екрану. – Мова слов.
2. Kosová B. Slovenská cesta transformácie edukačného systému po roku 1989 na príklade primárneho vzdelávania a prípravy jeho učiteľov / B.Kosová, Š. Porubský // Pedagogická orientace. – 2011. – Č. 21(1) – S. 35–50.
3. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minedu.sk/vysoke-skoly-v-sr/> – Загол. з екрану. – Мова слов.
4. Organizácia vzdelávacieho systému na Slovensku 2009/2010. – Brusel: EACEA, 2010. – 332 s.
5. Programové vyhlásenie vlády SR z 25. novembra 1998 [Електронний ресурс]. – Bratislava: Úrad vlády SR, 1998. – Режим доступу: http://www.vlada.gov.sk/data/files/981_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-30-10-1998.pdf – Загол. з екрану. – Мова слов.
6. Projekt Konštantín – Národný program výchovy a vzdelávania [Електронний ресурс]. – Bratislava, 1994. – Режим доступу: <http://www.noveskolstvo.sk/upload/doc/Konstantin1.doc> – Загол. з екрану. – Мова слов.
7. Řádek M. Vysoké školstvo na Slovensku – realita, problém a možné riešenia / Miroslav Řádek a kol. – Bratislava: EPPP, 2008. – 38 s.
8. Správa o plnení Konceptie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie. – Bratislava: Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, 2012. – 70 s.
9. The Bologna Declaration of 19 June 1999. Joint declaration of the European Ministers of Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/documents/MDC/BOLOGNA_DECLARATION1.pdf – Загол. з екрану. – Мова англ.
10. Uznesenie vlády SR 685/2000 z 30. augusta 2000 k návrhu koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.vlada.gov.sk/uznesenia/2000/0830/u0685_2000.html – Загол. з екрану. – Мова слов.
11. Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 614/2002 Z.z. z 27. septembra 2002 o kreditovom systéme štúdia // Zbierka zákonov. – 2002. – Čiastka 239. – S. 6250-6264.
12. Zahraničiu dokázu konkurovať len niektoré univerzity [Електронний ресурс] // Denník «SME». – 2007. – 5. decembra. – Режим доступу: <http://www.sme.sk/c/3621969/zahraničiu-dokazu-konkurovat-len-niektore-univerzity.html> – Загол. з екрану. – Мова слов.
13. Zákon č. 131/2002 Z.z. z 21. februára 2002 o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierka zákonov. – 2002. – Čiastka 58. – S. 1462-1514.
14. Zákon č. 172/1990 Z.z. zo 4. mája 1990 o vysokých školách // Zbierka zákonov. – 1990. – Čiastka 30. – S. 681-689.
15. Zákon č. 175/2008 Z.z. o vysokých školách // Zbierka zákonov. – 2008. – Čiastka 73. – S. 1554-1614.
16. Zákon č. 317/2009 Z.z. z 24. júna 2009 o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov // Zbierka zákonov. – 2009. – Čiastka 113. – S. 2334-2361.
17. Zákon č. 363/2007 Z.z. z 3. júla 2007, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách // Zbierka zákonov. – 2007. – Čiastka 160. – S. 2590-2610.
18. Zákon č. 455/2012 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z.z. o vysokých školách // Zbierka zákonov. – 2012. – Čiastka 109. – S. 3546-3565.

Актуальность материала, изложенного в статье, обусловлена поиском путей реформирования системы высшего образования в Украине в процессе ее интеграции в европейское образовательное пространство. В данном контексте особенно ценным является опыт стран-соседей бывшего социалистического лагеря, в частности Словакии. В статье рассмотрена трансформация системы высшего образования в Словацкой Республике в кон. XX - нач. XXI в. Установлены основные факторы, этапы и особенности развития высшего образования в контексте постсоциалистической модернизации и европейской интеграции Словакии. Сделан вывод о значительных изменениях в системе высшего образования Словакии, которые ориентированны на обновление всех ее структур и нормативно-правового обеспечения, модернизацию содержания и методов подготовки специалистов.

Ключевые слова: Словацкая Республика, реформа высшего образования, европейская интеграция, Болонский процесс.

The topicality of the material expressed in the given article is preconditioned by finding ways to reform the higher education system in Ukraine in the process of integration into the European educational space. The experience of the neighboring countries that are regarded to be the members of the former socialist camp are of the utmost importance in this respect especially Slovakia. The transformation of

higher education system in the Slovak Republic at the end of XX - early XXI century is considered in the article. The main factors, stages and peculiarities of higher education development are established in the context of post-socialist modernization and European integration of Slovakia. The conclusion is made about the significant changes of higher education of Slovakia which are aimed at the refreshment of all the branches and regulatory support, contents modernization and methods of the specialists training.

Key words: Slovak Republic, reform of higher education, European integration, the Bologna process.

УДК 371. 13.81

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ

Козубовська Ірина Василівна
Бабинець Мирослава Миколаївна
м.Ужгород

В статті розглядаються концептуальні засади соціальної роботи як професійної діяльності, особливості надання соціальних послуг в соціально-економічній сфері. Підкреслюється важливість комунікативних умінь у професійній діяльності соціального працівника.

Ключові слова: професійна соціальна робота, соціально-економічні послуги, комунікативні вміння.

Професійна соціальна робота і підготовка фахівців соціальної сфери започаткована в Україні порівняно недавно. Незважаючи на те, що впродовж останніх десятиріч вченими досить інтенсивно здійснюється дослідження різних аспектів соціальної роботи і підготовки фахівців, далеко не всі питання є повністю вивченими. Це стосується навіть визначення самого поняття «соціальна робота», а також особливостей надання соціальних послуг клієнтам в тих чи інших сферах.

Британські вчені Ш.Рамон і Т.Шанін [1] розуміють соціальну роботу як організацію особистісної служби допомоги людям, яка заснована на альтруїзмі і спрямована на те, щоб полегшити людям життя, особливо в умовах сімейної, особистісної, професійної кризи, і, по можливості, кардинально вирішити їх проблеми. Крім цього, соціальна робота є важливою ланкою між людьми, які потребують допомоги і державними структурами, а також законодавством.

Вітчизняна дослідниця Т.Семигіна визначає соціальну роботу як професійну діяльність, яка полягає у наданні можливості людям якомога повніше розкрити власний потенціал, збагачувати своє життя та попереджувати виникнення дисфункцій; як систему теоретичних і практичних знань, які мають на меті забезпечення соціальної справедливості шляхом наснаження і підтримки найменш захищених груп суспільства та протидії факторам соціального виключення [2, с.181].

Учені А.Пінкус, А.Мінахан [3, с.29] виокремлюють конкретні цілі соціальної роботи: 1) вдосконалювати здібності кожної людини самостійно вирішувати свої проблеми і справлятися зі своїми труднощами; 2) допомагати людям звертатися у різні інстанції для вирішення проблем, використовувати як офіційні, так і неофіційні джерела; 3) сприяти підвищенню ефективності цих джерел; 4) надавати допомогу у розвитку і вдосконаленні соціальної політики в державі.

Відповідно, функції соціальної роботи впливають з її цілей. Серед найважливіших з них можна назвати: допомагати людям у розвитку їх здібностей самостійно вирішувати свої проблеми, в установленні ініціативних зв'язків між ними і різними системами допомоги; сприяти покращенню взаєморозуміння, вдосконаленню і установленню нових взаємовідносин між людьми в рамках різних систем допомоги; вносити свій вклад у розвиток і вдосконалення соціальної політики; сприяти розпо-

ділу матеріальних ресурсів і допомоги; виступати в ролі агентів соціального контролю.

Слід зауважити, що особливого значення набуває соціальна робота в складні періоди реформування суспільства. Саме такий період переживає сьогодні Україна.

Як підкреслює вітчизняний дослідник В.Васильєв, доля сучасних демократичних реформ, зміст їх соціальної бази безпосередньо пов'язані з розвитком інституту державної служби, в тому числі і соціальної, оскільки саме спираючись на неї, держава може забезпечити економічний та соціальний добробут усього населення [4, с.4].

Подібні думки висловлюють й інші вітчизняні вчені. Зокрема, С.Мельник цілком справедливо відзначає, що наявна соціальна ситуація висуває особливі вимоги до спеціалістів соціальної сфери, тому що цей складний вид діяльності передбачає наявність різнобічних знань, здібностей і досвіду. Питання підвищення ефективності діяльності працівників, які займаються підтримкою найбільш незахищених верств населення, мають високу соціальну значущість, оскільки їх професіоналізм є вирішальним фактором для реалізації соціальної політики. Тільки професійно підготовлені, компетентні працівники можуть захищати існуючу практику від руйнівних тенденцій, які неминуче супроводжують процес радикальних соціальних перетворень [5, с.22].

Нам імponує позиція Н.Кривоконь стосовно того, що ефективна діяльність установ соціальної сфери значною мірою залежить від підбору, розстановки, підготовки та підвищення кваліфікації кадрів. Для цього виду діяльності висококваліфікована підготовка фахівців має таке велике значення, яке вона не має для жодної іншої галузі, тому що до питань соціальної політики належить і регулювання зайнятості населення та ринку праці, і забезпечення гідних умов праці, і проблеми нормування, оплати, і, безумовно, пенсійне та соціальне забезпечення, соціальний захист населення, заходи щодо подолання бідності, охорони здоров'я, забезпечення права кожного на отримання освіти тощо [6, с.43].

Розміття обов'язків і функцій соціальних працівників ставить до цієї специфічної професії низку важливих вимог.

Фахівці соціальної роботи повинні володіти знаннями з різних галузей психології, фізіології, педагогіки, права, економіки, менеджменту, медицини, інформатики, відзначитися високою загальною культурою і культурою спілкування, володіти інформацією про сучасні політичні, соціальні, економічні процеси, бути здатними передбачати наслідки своїх дій, відзначитися професійним тактом, здатністю викликати довіру і симпатію у людей, володіти емоційною стійкістю, уміти приймати правильні рішення в будь-якій ситуації.

Аналіз наукової літератури (І.Мигович, А.Капська,